

Kiusaja võitleb võimu pärast klassis

Laste omavahelised suhted klassis on keerulised, mõnikord julmadki. Paksuvõitu, punase pea ja prillidega õpilane võib omapärase välimuse pärast sattuda kõigi naerualuseks.

Koolikiusamine on omamoodi võimusuhe – nõrgemat rünnatakse avalikult või temaga lihtsalt ei arvestata. Kiusaja paneb kaasõpilase tahtlikult ebamugavasse olukorda, teeb talle füüsiliselt haiget või tekitab koguni vigastusi. Kiusata saab nii sõnadega (ähvardades, pilgates, solvates) kui vaikides (tummalt mornitsedes, ignoreerides, näoilmetega märku andes).

Kiusaja ja ohver

1993. aastal Norras korraldatud ankeetküsitlus näitas, et 15 protsenti Norra põhikooli õpilastest langes kord nädalas või vahel isegi mitu korda päevas kiusamise ohvriks.

Norra uurija Dan Olweusi uurimuse kohaselt kiusati poisse ja tüdrukuid peaaegu ühepalju. Kiusamise all kannatasid just nooremad ja nõrgemad algklasside õpilased. Enamik ohvrirolli satunud õpilasi vastas, et õpetajad üritavad "harva või vaevalt üldse kunagi" kiusamisele lõppu teha.

Klassikaaslased võivad hakata õpilast, keda pidevalt alandatakse, pidama väärtusetuks isikuks, kes on "ise oma keretäies süüdi". Samal ajal kiusajate südametunnistuspiinad vähenevad.

Ühised harrastused liidavad klassikaaslasi ja väldivad kiuslikke suhteid.

MARKO MUMM

Tüüpiline ohver on ahistunud, ebakindel, ettevaatlik, vaikne ja tundlik. Kiusamisele reageerib tavaliselt nutuga (vähemalt algklassides) ja kõrvaletõmbumisega. Ohvritel on üldiselt madal enesehinnang ja negatiivne mina-pilt – nad peavad end ebaõnnestunuiks, rumalateks, häbiväärseteks ja ebameeldivateks. Koolis on ohvrid üksildased ja hüljatud. Oma käitumisega nad tavaliselt ise kiusamist ei provotseeri, pigem taunivad vägivalda.

Kiusamise ohvri tunnused:

- *kutsutakse pilkenimega
- *togitakse, lüüakse, nügatakse
- *satub kaklustesse, võetakse vägisi ära raamatud, raha jm
- *kehal on pidevalt sinikaid ja kriime, riided rebenenud
- *veedab vahetunnid ükski
- *on arg, ebakindel, õnnetu
- *ei kutsu kaasläsi koju külla ega käi ka ise külas
- *kooli läheb vastumeelselt
- *hinded langevad
- *söögiisu on kehv, pea valutab
- *näeb hirmuunenägusid ja nutab unes
- *esineb äkilisi tundepeurskeid
- *nõuab (või võtab ise) kodust lisaraha, et kiusajatele altkäemaksu anda

Süvainterviuust kiusatud (passiivsete) poiste vanematega selgus, et nende lapsed olid ettevaatlikud ja õrnad juba väiksena. Suhted emaga olid lähedased ja positiivsemad kui poistel üldiselt. Õpetajad nimetavad seda nähtust emadepoolseks ülehoolitsemiseks, mis võib olla nii kiusamise põhjus kui tagajärg.

Tüüpilist kiusajat iseloomustab agressiivsus kaaslaste ja sageli ka täiskasvanute suhtes, impulsiivsus ja domi-

neerimisvajadus. Kiusaja on endast heal arvamisel ega oska oma ohvritele kaasa tunda. Psühholoogide hinnangul püütakse agressiivse käitumisega varjata oma ahistust. Olweusi uurimus näitas vastupidist – kiusajad ei kannatanud alaväärsuskomplekside all.

Isiksuse kujunemist mõjutab vanemate emotsionaalne hoiak lapse esimesel eluaastatel. Hellusepuudus lisab agressiivsuse riski tulevikus. Lapse vägivaldsuse suureneb ka siis, kui täiskasvanu on liiga salliv ega piira agressiivseid impulsse.

Karmid kasvatusmeetodid üldiselt soodustavad laste agressiivsust, sest vägivald sünnitab vägivald. Laps vajab küll reegleid, aga saab aru ka käteta rääkimisest. Palju sõltub pere mikrokliimast: lõputud riid, konfliktid, vastuolud tekitavad lapses ebakindlust.

Olweus märgib, et perekonna sotsiaal-majanduslik positsioon (kaasa arvatud palk), vanemate haridus ja elukvaliteet tervikuna ei pruugi oluliselt laste agressiivsust mõjutadagi. Ei saa väita, nagu kiusataks peamiselt kehvast perest pärit lapsi.

Kiusamist saab lõpetada. Tõhustada tuleks vahetunnikontrolli, abiks oleks usaldustelefon (või –kirjakast), õpetajate ja lastevanemate kohtumised, kooli õhkkonna parandamine. Kiusamisest aitavad jagu saada ka tõsised vestlused kiusajate ja ohvrite ning nende vanematega, vanemate juhendamine (kirjandus, spetsialistide nõuanded), era-

poolelute õpilaste toetus.

Kui kool ja vanemad on nõudmistest järjekindlad, lapse käitumine tõenäoliselt paraneb. Agressiivsetel on probleeme peresuhetega üldse. Seda müüri üritatagu murda koos – näiteks lepitud kokku lihtsates reeglites. Last tuleb tihti kiita, eriti kui ta täidab kokkuleppeid. Reeglite rikkumisele peab järgnema (mittefüüsiline) karistus, milles oleks hea varem kokku leppida.

Usaldus taltsutab

Kiusamist esineb seda rohkem, mida kaugemal on täiskasvanud. Seega võiksid vanemad lapse sõpradest ja vabast ajast huvituda. Nii kujuneb tasapisi usalduslik suhe, mis aitab last mõjustada.

Kuna tüüpiline ohver on ahistunud, ebakindel, madala enesehinnanguga ja sõpradeta õpilane, peaksid vanemad teda igati toetama. Tüüpiline ohver on füüsiliselt nõrgem, seetõttu peaks ta tegelema sobiva spordialaga – see tõstab eneseusaldust ning väärtust kaaslaste silmis. Pahatihti üritavad vanemad koolikiusamist kompenseerida hellitamisega. Nii aga võib laps kaaslastest veelgi rohkem eralduda.

Koolikiusamist võib õigusega nimetada inimõiguste rikkumiseks: igal inimesel on ju õigus olla ta ise ning keegi ei tohiks end koolis halvasti tunda. Koolikiusamise sallimine tähendab selle vaikset heakskiitu.

MARE LEINO